

IS GELUK VOOR DE DOMMEN?

Over het verband tussen intelligentie en geluk

Ruut Veenhoven

*in: Bijl, R., VandenBrink, R., Dekker, P., DeHart J. & Keuzenkamp, S (Redactie),
" Opvallend gewoon. Het bijzondere van Nederland. Beschouwingen bij het afscheid van
Paul Schnabel als directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau"
Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, maart 2013, ISBN 978-90-377-0646-8, blz 72-79*

1 De vraag

Het sprookje ‘Gelukkige Hans’ gaat over een domoor die zijn bezit kwijt raakt door een reeks van onvoordelige ruiltransacties. Hans beseft niet dat hij steeds bedrogen wordt en is blij met wat hij overhoudt, zelfs als dat uiteindelijk niets meer is. De kracht van het verhaal zit in de tegenstelling met wat je zou verwachten, namelijk dat domheid leidt tot ongeluk. Of je al dan niet gelukkig bent hangt namelijk in belangrijke af van wat je van het leven weet te maken, en daarvoor kun je maar beter slim zijn dan dom.

Mede om die reden maken we in Nederland veel werk van het ontwikkelen van intelligentie. Dat begint al vaak in de vroege jeugd met spelletjes die het denkvermogen stimuleren en die denktraining wordt daarna nog ruim 15 jaar voortgezet in de schoolbanken. Ook in de volwassenheid wordt nog geïnvesteerd in verbetering van het denkvermogen, ondermeer in volwasseneneducatie, en zelfs op hoge leeftijd wordt je nog wel vergast op oefeningen om intellectueel ‘scherp’ te blijven.

Misschien is het voordeel van hoge intelligentie nu wel groter dan in de tijd van Gelukkige Hans. De informatiemaatschappij van nu doet in ieder geval een groot beroep op het vermogen tot kennisverwerking en in de hedendaagse meritocratie hebben domoren het nakijken. Dit lijkt één van de redenen voor de maatschappelijke onvrede onder laaggeschoolden (Swierstra & Tonkins 2008).

Het is dus wel aannemelijk dat intelligentie bevorderlijk is voor geluk, maar niet alles wat voor de hand ligt blijkt ook zo te zijn. Daarom is het goed om veronderstellingen steeds aan de feiten te toetsen, ook als het open deuren lijken.

Bij het doornemen van de onderzoeksliteratuur over geluk stuitte ik op enkele studies waarbij de correlatie tussen intelligentie en geluk berekend was en geen verband werd gevonden. Dat riep de vraag op of dit toevalsmisseries waren of dat intelligentie toch niet zo bevorderlijk is voor geluk als ik dacht. Ik ben daarom meer systematisch gaan zoeken naar onderzoek over de relatie tussen intelligentie en geluk.

Ik vond daarbij twee typen studies, ten eerste studies waarbij het geluk van meer en minder intelligente individuen vergeleken werd en ten tweede een studie waarbij het gemiddelde geluk in landen werd gerelateerd aan de gemiddelde intelligentie in het land. In dit hoofdstuk geef ik eerst een samenvatting van de studies op het micro niveau van individuen. Vervolgens presenteer ik een verbeterde versie van de studie op het macro-niveau van landen. Het zal blijken dat domme mensen niet minder gelukkig zijn dan slimmere landgenoten, maar dat het gemiddelde geluk in het land wel samengaat met de gemiddelde

intelligentie. Een meer gedetailleerd verslag van dit onderzoek is gepubliceerd in een Engelstalig artikel met Yowon Choi (Veenhoven & Choi, 2012).

2 Begrippen en meting

Met het woord ‘geluk’ doel ik op de subjectieve waardering van het eigen leven als geheel, kortweg ‘levensvoldoening’. Dat is iets wat mensen in gedachte hebben en kan daarom gemeten worden door er naar te vragen. Een veel gebruikte vraag luidt; ‘Alles bij elkaar genomen, hoe tevreden of ontevreden bent u tegenwoordig met het leven wat u leidt? Dit begrip en de bijbehorende meetmethoden zijn nader toegelicht in Veenhoven 2012a).

Met het woord ‘intelligentie’ doel ik op denkvermogen; het gaat mij daarbij om het feitelijk denkvermogen en niet alleen om de aangeboren component daarvan. Denkvermogen ontwikkelt zich door oefening en opleiding leidt dan ook tot grotere intelligentie. Mede doordat wij steeds langer op school zitten stijgt de gemiddelde intelligentie; het zogeheten Flynn effect. Denkvermogen kan worden gemeten met prestatie op series van denkopdrachten die we ‘intelligentietesten’ noemen. Deze testen zijn in eerste instantie ontwikkeld voor selectie in het onderwijs en meten bij uitstek denk vermogens die op school ontwikkeld worden.

3 Zijn domme mensen minder gelukkig dan slimmerikken?

Antwoord op deze vraag is te vinden in verslagen van 23 onderzoeken, waarin bij elkaar 15.827 personen betrokken waren. Het eerste onderzoek in deze verzameling stamt uit de jaren 1920 en betrof studenten (Watson 1930), het laatste onderzoek werd verricht in 2000 en betrof een geluksameting van 79 jarige Schotten, waarvan de intelligentie op hun 11^e levensjaar gemeten was (Gow et al. 2005). Deze 23 onderzoeken leverden bij elkaar 56 correlaties; het aantal correlaties is hoger dan het aantal studies, omdat in de zelfde studie vaak meerdere indicatoren van intelligentie en geluk zijn gehanteerd en omdat soms is uitgesplitst naar subgroepen.

Al dat onderzoek is opgenomen in de World Database of Happiness (Veenhoven 2012a). De publicaties staan allemaal in de Bibliography of Happiness (Veenhoven 2012b), onder onderwerp ‘Cognitive abilities (code Ic04.02). De resultaten zijn op gestandaardiseerde wijze beschreven in de collectie ‘Correlational Findings’ (Veenhoven 2012c) onder het onderwerp ‘Happiness and Intelligence’ (code I3). Deze onderzoeken en hun uitkomsten zijn samengevat in **Tabel 1**. Het betreft uitsluitend nulde-orde correlaties.

3.1 Geen verband tussen eerdere intelligentie en later geluk

In 6 studies werd gebruik gemaakt van gegevens over intelligentie die in het verleden verzameld waren, zoals bij schooltesten of bij selectie voor militaire dienst. Op basis daarvan werd gekeken of mensen die toen hoog scoorden later gelukkiger waren dan degenen die indertijd laag scoorden. De tijdsintervallen variëren van 3 tot 60 jaar. Er is niet alleen gekeken naar totaal scores op IQ testen, maar ook naar scores op testen van specifieke vaardigheden zoals wiskundig inzicht en verbale intelligentie.

Van de 13 onderzochte verbanden blijken er 2 (zwak) positief en 3 negatief en in de overige 8 gevallen werd geen verband gevonden.

3.2 Geen verband tussen huidige intelligentie en huidig geluk

In de 17 overige studies werd gezocht naar een gelijktijdig verband tussen intelligentie en geluk. Ook daarbij zijn naast globale IQ scores aparte intellectuele vaardigheden betrokken, zoals patroon herkenning in figuren en verhalen.

Van de 43 onderzochte verbanden blijken er 6 positief en 5 negatief. In de overige 32 gevallen werd geen verband gevonden.

Bij elkaar werden dus 8 positieve correlaties gevonden en 8 negatieve terwijl in 40 gevallen geen correlatie bleek te bestaan tussen gemeten denkvermogen en gerapporteerd geluk. Dat wijst er niet op dat intelligentie veel doet op geluk.

Hoe zit het dan met de studies waarin wél een verband gevonden werd? Er zijn geen aanwijzingen dat de verschillen zitten in de onderzochte personen of gehanteerde indicatoren. Vooralsnog lijkt het er op dat de kleine positieve en negatieve correlaties toevalsfluctuaties zijn rond een patroon van non-correlatie. Slimmerd zijn kennelijk niet gelukkiger dan dommerds en dommerds dus ook niet minder gelukkig dan slimmerds.

4 Zijn mensen gelukkiger in domme landen?

De relatie tussen intelligentie en geluk is ook onderzocht op landniveau. Lynn (2008) vergeleek gemiddelde intelligentie en gemiddeld geluk in landen en vond daarbij eveneens geen verband. Deze analyse was gebaseerd op een verzameling van 55 landen, waarin ontwikkelde landen oververtegenwoordigd zijn.

Inmiddels zijn er meer gegevens beschikbaar gekomen, vooral omdat geluk inmiddels ook is gemeten in de meeste arme landen. Ik heb de analyse daarom herhaald, nu op basis van 143 landen, waarmee ruim 95% van de wereldbevolking bestreken wordt. Deze gegevens zijn beschikbaar in het databestand 'States of Nations' (Veenhoven 2012d). In dat bestand is de variabelennaam voor intelligentie IQ_2006. De gegevens zijn ontleend aan Lynn & VanHanan (2006) die scores IQ testen in landen verzameld hebben, merendeels scores op de Raven Progressive Matrices Test. Omdat de gegevens uit verschillende perioden komen is gecorrigeerd voor het Flynn effect. Gemiddeld geluk in landen is gemeten met antwoorden op een vergelijkbare vraag naar levensvoldoening. De variabele naam in het bestand is HappinessLS10.11_2000s. Deze gegevens zijn ontleend aan de collectie 'Happiness in Nations', van de World Database of Happiness (Veenhoven 2012e).

Deze gegevens zijn tegen elkaar afgezet in **figuur 1**. Daarin ziet men op het oog al een duidelijk verband. Berekening van een correlatiecoëfficiënt bevestigt dat: $r = +,60!$ Uitsplitsing naar types landen levert wat lagere correlaties, maar ze blijven wel allemaal positief. Het verband is sterker onder 75 arme landen (+.52) dan onder 65 rijke landen (+.17), en ook sterker onder de 20 Aziatische landen (+.62) dan onder de 23 Westerse landen (+.43). De laagste correlaties verschenen bij vergelijking tussen onder de 15 landen in het Midden-Oosten (+.20), 35 Afrikaanse landen (+.06) en 25 vroegere communistische landen (+.02). In die laatste gevallen zijn de verschillen in intelligentie en geluk ook erg klein.

5 Waarom zijn slimme mensen niet gelukkiger?

Op het microniveau van individuen bleek geen verband tussen intelligentie en geluk. Hoe kan dat? Ik zie de volgende mogelijke verklaringen.

IQ niet alles

Geluk hangt in belangrijke mate af van levensvaardigheden. Als er geen verband is tussen geluk en IQ betekent dat dus dat intelligentietesten slechts een beperkt scala aan vaardigheden bestrijken, die in het echte leven kennelijk niet erg toe doen. Dit sluit aan op de idee dat IQ testen vooral 'schoolintelligentie' meten en tekort schieten als indicator voor ruimere wijsheid, creativiteit en 'sociale intelligentie'.

IQ voorspelt echter meer dan alleen succes op school. Intelligente mensen doen het beter op hun werk (Strenze 2007), hebben betere huwelijkskansen en leven ook langer en gezonder (Terman & Oden 1959). Dat zijn geen geringe voordelen en als er geen verband met geluk is, moeten er dus ook nadelen van intelligentie in het spel zijn.

Beter bewustzijn

Een mogelijk negatief effect van intelligentie zou kunnen zijn dan men zich beter bewust is van de beperkingen van het bestaan. Deze verklaring sluit aan op het denken van misantropische filosofen zoals Schopenhauer. Ook deze verklaring heeft echter zijn beperkingen. Je kunt net zo goed veronderstellen dat intelligente mensen eerder realistische verwachtingen ontwikkelen en beter in staat zijn om die waar te maken. Deze verklaring spooft ook niet met het inzicht dat geluk meer een kwestie is van affectieve ervaring dan van cognitieve beoordeling (Veenhoven 2009).

Kosten van cultivering

Een meer waarschijnlijke verklaring lijkt mij dat cultivering van intelligentie de pret drukt. Om slimmer te worden dan landgenoten moet je veel trainen. Denktraining neemt veel tijd en energie in beslag, al gauw een kwart van ons leven, en de tijd met de neus in boeken kan niet worden besteed aan het ontwikkelen van lichamelijke en sociale vaardigheden. De ‘nerd’ is exemplarisch voor dit nadeel.

Denkwerk

De meest slimme mensen komen typisch terecht in banen waarin denkwerk centraal staat, dus achter een bureau, doende met ‘symbool manipulatie’. Het is de vraag of daarmee ook niet een te beperkt deel van het menselijk repertoire wordt aangesproken. Een andere vraag in dit verband is of de bureaucratische context waarin dit denkwerk meestal plaats vindt wel zo bevorderlijk is voor geluk.

Selectie

Tenslotte is het ook mogelijk dat ongeluk de ontwikkeling van intelligentie stimuleert, bijvoorbeeld omdat ze meer hun best doen op school of omdat ze vaker kiezen voor bureau banen. Eén van de motieven kan zijn “Wie niet sterk is moet slim worden”

Of deze verklaringen echt hout snijden valt op dit moment nog niet te zeggen. Het is wel zaak dat uit te zoeken. We doen in ons land veel om intelligentie te bevorderen en steken ook geld in onderzoek naar de manieren waarop dat het beste kan. Nu blijkt dat hoge intelligentie kennelijk ook nadelen met zich mee brengt mag de belanghebbende bedrijfstak wel eens gaan kijken waar het lek zit.

6 **Waarom wel groter geluk in slimme landen?**

Zoals we gezien hebben bestaat er wel een sterk verband op het macro-niveau van landen; hoe hoger de gemiddelde intelligentie in het land, hoe gelukkiger de mensen die er leven. Gezien het bovenstaande zit dat niet in een effect op individueel niveau. Waarin dan wel?

Schijnverband?

Eén mogelijke verklaring is dat het intelligentie niveau een land niet echt bijdraagt aan het geluk van de burgers, maar dat het statistisch verband veroorzaakt wordt door een derde factor. Daarbij kan men denken aan de economische ontwikkeling in het land, want welvaart draagt bij tot geluk (ook al denkt Easterlin van niet) terwijl economische ontwikkeling ook het intelligentieniveau opstuwt, ondermeer door betere voeding en investering in onderwijs.

Deze verklaring kan worden beproefd door welvaart uit te partialiseren. Dat leidt inderdaad tot een aanzienlijke reductie van het verband, maar niet tot een eliminatie. De partiële correlatie is +.35. Bij de bovengenoemde uitsplitsing tussen arme en rijke landen bleek het verband eveneens stand te houden. De reductie van de correlatie hoeft ook niet te duiden op een spurieuze relatie, maar kan ook duiden op een causaal effect van intelligentie op geluk via welvaart.

Intelligentie vereist voor functioneren moderne samenleving

Kenmerkend voor moderne samenlevingen zijn hoog ontwikkelde technologie en ver doorgevoerde arbeidsverdeling. Voor het functioneren daarvan is veel denkwerk nodig en de materiële weerspiegeling daarvan ziet men in de vele kantoorgebouwen waar dat werk verricht wordt. In deze context is denkvermogen van groot maatschappelijk belang en wordt daarom gecultiveerd. Het licht dan voor de hand dat samenlevingen die meer denkkraft uit hun leden halen het ook beter doen, dwz dat de maatschappelijke organisatie er beter functioneert en dat ze zich als samenleving beter staande kunnen houden. Intelligentie is dus goed voor de maatschappij, maar wat doet dat op het geluk van de burgers?

Zoals we gezien hebben zijn er aanzienlijke verschillen in gemiddeld geluk in landen en die verschillen blijken sterk verbonden te zijn met de mate van moderniteit. Dat valt al af te lezen uit **figuur 1**. De meest gelukkige landen in de rechter bovenhoek daarvan zijn allemaal ‘hoog ontwikkelde’ landen, waaronder ook Nederland (NL). Linksonder zien we onderontwikkelde landen zoals Togo (TG). Eén van de redenen dat mensen gelukkige leven in moderne landen is dat de materiële voorzieningen er beter zijn. Zoals al vermeld spoort deze verklaring met de halvering van de correlatie als het welvaartsniveau gecontroleerd wordt. Een minstens zo belangrijke reden is dat moderne samenlevingen meer ruimte voor zelfbestemming bieden, waardoor meer mensen een leven leiden dat bij hen past (Veenhoven 2010). De correlatie wordt daarom nog verder gereduceerd als ook institutionele kwaliteit constant wordt gehouden (+.28). Daarmee is nog niet alle verschil verklaard. Mogelijk zit het effect ook deels in factoren die minder goed gekwantificeerd kunnen worden, zoals een grotere bereidheid onder intelligente volken om onderlinge conflicten vreedzaam op te lossen.

Zo bezien draagt intelligentie dus bij tot het functioneren van een samenleving waarin het beter leven is, maar maakt het binnen die samenlevingen niet uit of je meer of minder slim bent dan gemiddeld.

7 Conclusie

Domme mensen niet gelukkiger dan hun slimmere landgenoten, maar ook niet minder gelukkig. In een land met veel domme mensen is de gemiddelde burger wel minder gelukkig.

Tabel 1
Gevonden verbanden tussen IQ en geluk van individuen
in 23 studies in Westerse landen tussen 1930 en 2005

Gemeten intelligentie	Onderzochte personen	Aantal onderzochte verbanden	Gevonden correlatie met geluk		
			+	0	-
Eerder IQ – later geluk					
	Bevolking	1		1	
Algemene intelligentie	Studenten	2		2	
	Managers	2			2
	Hoogbegaafden	3	1	1	1
Wiskundig inzicht	Bevolking	1		1	
	Studenten	2		2	
Verbaal vermogen	Bevolking	1	1		
	Studenten	1		1	
Huidig IQ – huidig geluk					
Algemene intelligentie	Bevolking	4	1	3	
	Studenten	4	1	2	1
	Rekruten	2		2	
	Managers	2			2
	Zwakbegaafde mannen	2		2	
	Normaal vs. Zwak	2	1		1
Verbaal vermogen	Bevolking	1	1		
	Studenten	7		7	
	Zwakbegaafde mannen	2		2	
Diverse speciale vermogens	Bevolking	1	1		
	Studenten	12	1	10	1
	Veteranen	4		4	
Totaal		56	8	40	8

Bron: Veenhoven & Choi (2012)

Literatuur

- Gow, A. J., Whiteman M. C., Pattie A., Whalley L., Starr J., & Deary I. J. (2005)
Lifetime intellectual function and satisfaction with life in old age: longitudinal cohort study
British Medical Journal, 331, 141-142
- Lynn, R.J. & VanHanan, T. (2006)
IQ and Global Inequality
Washington Summit Publishers
- Lynn, R.J. (2008)
IQs of nations and their correlates
Paper presented at 24th International Congress of psychology, Berlin, July 2008
- Strenze, T (2007)
Intelligence and socioeconomic success: a meta-analytic review of longitudinal research
Intelligence, 35: 401-426
- Swierstra, T. & Tonkins, E., redactie (2008)
De beste de baas? Verdienste respect en solidariteit in een meritocratie
Amsterdam University Press, Amsterdam
- Terman, L.M., & Oden, M.H. (1959)
The gifted group at mid-life, thirty-five years follow-up of the superior child: Genetic studies of genius, V.3.
Stanford, CA: Stanford University Press
- Veenhoven, R (2010)
Life is getting better: Societal evolution and fit with human nature
Social Indicators Research 97:105-122
- Veenhoven, R. (2012a)
World Database of Happiness, Archive of research findings on subjective enjoyment of life.
Erasmus Universiteit Rotterdam. <http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl>
- Veenhoven, R. (2010b)
Bibliography of Happiness
World Database of Happiness, Erasmus university Rotterdam.
http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/hap_bib/bib_fp.php
- Veenhoven, R. (2010c)
Correlates of Happiness
World Database of Happiness, Erasmus University Rotterdam
http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/hap_cor/cor_fp.htm
- Veenhoven, R. (2010d)
States of nations: Dataset for the cross-national analysis of happiness
World Database of Happiness, Erasmus University Rotterdam
http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/statnat/statnat_fp.htm

Veenhoven, R. (2012e)
Happiness in Nations
World Database of Happiness, Erasmus Universiteit Rotterdam
http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/hap_nat/nat_fp.php

Veenhoven, R. & Choi, Y. (2012)
Does intelligence boost happiness? Smartness of all pays more than being smarter than others
International Journal of Happiness and Development 1 (in press)

Watson, G. (1930)
Happiness among adult students of education
Journal of Educational Psychology, 21: 79-109